

د احمد شاه بابا دیوان

سریزه

د

حبيب الله سرفېچ

تدوین او ترتیب

مومن موحد

۱۹۹۹/۱۳۷۸

کتاب پېژندنه:

نوم	: د احمد شاه بابا دیوان
سريزه	: حبيب الله رفيع
ترتيب او تدوين	: مومن موجد
کمپوزر	: نور محمد نور
کپور	: اېښاسافيت، پېښور پښتونخوا
د خپرېدو کال	: ۱۳۷۸ ۱۹۹۹
خپرونکی	: دانش کتابتون، قصه خواني، پېښور
	: تلفون: ۲۵۶۴۵۱۳

د خپرندوی یادښت

احمد شاه بابا د لوی افغانستان موسس او خواخوږی پښتون واکمن و چې د افغانانو د مېړانې تاریخ یې د نړۍ پر مخ ځلولی دی. دی له ومړه ډېرو جګړیزو خوځښتونو او یونونو سره سره یو فرهنگپال او فرهنگپال شخصیت هم و چې د ده له مېړانې سره د ده د شعر انگازې هم له ایران نه تر هنده پرتله سیمه خپرې وې. گرانو لوستوالو ته به د احمد شاه بابا د درانه شخصیت د واکمنۍ او چارو په اړه بشپړ معلومات وي او دا به هم ورته څرگنده وي چې هغه د سیمې پر څومره ستراتیژیک ځای واکمن و، ځکه نو د ده بې سارې بوختیاوې هم ورته څرگندې وې له دې سره سره چې ده بیا هم پښتو شعر وایه، له یو شاهکار پرته ورته بل څه نه شو ویلای. د ده د شعر دېوان دوه ځله خپور شوی لومړی ځل پر ۱۳۱۹ په کابل کې د لوی استاد پوهاند حبیبی او بیا د پېښور پوهنتون د پښتو اکاډمۍ له خوا خپور شوی، چې د لوستونکیو د مینې له امله له چاپېدا سره سم ترې تم شوی دی.

دانش کتابتون دې اړتیا ته په پاملرنه له ډېر مهال راهیسې دا هیله په زړه کې پالنه چې د سیمې د دغه نامتو واکمن د شعر دېوان د نوې خپرې په ترڅ په ټولې بڼه بیا خپور او رامنځته شوي ځلا له منځه یوسي. له نېکه مرغه یې د خپرېدا مهال اوس راوړسېد.

موږ هیله من یو چې د لوی احمد شاه بابا دېوان بیا خپراوي د پښتني فرهنگ په وده کې ارزښتمن وگڼل شي.

په درناوی

دانش کتاب خپرندوی پېښور

۱۳۷۸/۲/۱۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د سريزي پر ځای

[۱]

پنځلسمه، شپاړسمه او اوولسمه پيړۍ د افغانستان په سياسي ژوند كښې ډېرې بدمرغې پېړۍ وې، همدې بدمرغيو د ژوند پر ټولو اړخونو سيوري كړې و.

په دې پېړيو كښې افغانستان ملي حكومتونه نه لاسه ورکړي وو، د واک ځواکونه ډېر کمزوري، محلي اوکاواکه وو، د هېواد ختيځې سيمې د هند کورگانيانو لاندې کړې وې، د هېواد پر لوېديځو سيمو ايراني صفويانو خپله اچولې وه او د هېواد شمالي سيمې د ماوراءالنهر د شيباتيانو لاس ته لوېدلې وې. تر دې چې زمونږ هېواد دې پرديو ځواکونو تر خپل منځ د مقابلي ډگر گرځولې و او زمونږ پر خاوره به يې له يو بل سره جگړې کولې.

له دې سره - سره افغانان هم تسليم شوي نه وو که سياسي واکمنۍ يې کمزورې وې هم، ملي اراده يې پياوړې وه او د هېواد په گوټ گوټ كښې يې يرغلگرو او اشغالگرو ته پاڅونونه كول او دوی ته يې اساسي ستونځې راولاړولې.

په دې لړ کې د هېواد په ختیځو برخو کې پوره سل کاله
 روښاني غورځنگ په غورځنگ و او د دېمن پر نظامي، سیاسي،
 فکري او اقتصادي تاسیساتو یې بریدونه کول او هغه یې رانړول
 دا غورځنگ پر دېمن ظاهراً بریالی نه شو او د دېمن یې راونه
 پرخولای شو، خو د نورو غورځنگونو پیدا کولو ته یې لاره هواره کړه
 او د مبارزې زړې یې په ټول هېواد کې رازرغون کړل.
 د روښانیانو په پایڅوړ کې د ایمل خان مومند او دریا خان
 اړیدي لښکرو د مغلو په ککړیو کې اوبه وڅښې او بیا خوشحال
 خان خټک د افغان په تنګ توره وتړله او غږ یې پورته کړ:
 و مغلـــــول و ته به نن کړم اټک پوله
 ملک به خلاص کړم د مغول له غال او غوله

د دې ټولو په پای کې د هېواد په لوېدیځ کې میرویسې
 غورځنگ را ولاړ شو او دا سیمه یې د تورې او تدبیر په ګډ ځواک له
 ایراني ښکېلاک نه خپلواکه کړه، تردې چې شاه محمود د وقایوې
 فتوحاتو په لړ کې تر اصفهانه ورسېد او د شاه حسین صفوي
 ورسته واکمني یې رانسکوره کړه، شاه اشرف له ترکانو اوروښانو
 سره د ایران د هغو ځمکو په رسر چې دوی لاندې کړې وې جګړې
 وکړې او د ایران د وېشل کېدلو د مخنیوي هڅې یې کولې. له بده
 مرغه د میرویس نیکه ځای ناستي د کورنیو مخالفتونو ښکار او د
 ایراني نادر افشار تر فشار لاندې راغوزار شول او یو ځل بیا د
 بشپړې ازادۍ په لاره روان هېواد دېر ددو د بشپړ اشغال ښکار شو.
 احمدخان د نادر افشار یو ځوان خو پیاوړی او غښتلی منصبدار
 و د هند په فتوحاتو کې له نادر سره ملګری و او د ادارې، جګړې
 او سیاست تجربه یې کوله، کله چې نادر افشار د ایران په خوشان
 کې دده د ساتونکو له خوا ووژل شو نو احمدشاه بابا دخپلو
 افغاني عسکرو په مرسته هم دولتي خزانی او وسلې خوندي وساتل
 او هم یې د نادر افشار کورنۍ او اولادونه له بې سترۍ او ضرر څخه
 وژغورل او وساتل.

تر دې مدد لاسه كنده به تر راستون شو. د لويې جرگې د تاريخي
عنعنې په را ژوندې كولو سره دې مشران سره كښينول او ترې وې
شونېدل چې د آزاد افغانستان له پلوه مشر وټاكي او لكه د ميرويس
نيكه د دورې غوندې د اولس په مشوره او خوښه په هېواد كښې يو
ملي واك ټينگ شي.

جرگه تر اوونۍ زياته اوږده شوه او د نه ورځو تر تېرېدو وروسته
چې د افغاني خپلونو مشران د ملي مشر په ټاكنو سره يوه خوله نه
شول نو صابر شاه ملنگ د دوي له منځه پاڅېده له نژدې كړوندي نه
يې د غنمو يا ورېشو وړې راوشكول، رايې وړل او د احمد شاه بابا په
دستار كښې يې وروټومبل، لاس يې پورته كړل. دعا يې وكړه او
وې ويل چې احمد شاه زمونږ پاچا دى او كه هر څو ځوان دى خود
تدبير او مېړانه له مخې بابا دى، دا ټاكنه جرگې په يوه خوله ومنله
او احمد خان احمد شاه شو، بابا شو، د افغانستان پاچا شو، چې
لږه ساه يې واخيسته په هېواد كښې دننه يې اداره جوړه او امنيت
ټينگ كړ نو بيا يې په لښكر كښيو او فتوحاتو لاس پورې كړ. د
هېواد په ختيځ كښې يې د هند سيمه وچه لاندې كړه او د ديلې پر
تخت كښېناست، ايران ته په توغ او نغاړه ولاړ او دهغه هېواد ډېرې
برخې يې لاندې كړې، د ماوراءالنهر زياتې سيمې يې ونيولې او له
هغو ټولو يرغلگرو نه يې غچ واخيست چې تر ده وړاندې دوي دوي
نيمې پېرې يې افغانستان تر منځ وېشلى او د هېواد خلك يې
خورولي وژلي او د آزادۍ په جرم په خپلو پاكو ونيو لښولي وو.

احمد شاه بابا يو مدبر پاچا و، د بنده او خود داره پاچا و، د
دښمنانو په وړاندې "شديد" او د خپلو په وړاندې "رحيم" و په عدل
او داد يې پاچاهي كوله او په توره او مېړانه يې د هېواد پولې ساتلې.
ده د افغانستان سياسي پولې د دې هېواد له طبيعي پولو سره
سمې كړې او په وقايوي فتوحاتو يې د هېواد پولې مضبوطې او د
واكمنۍ پر ځاى يې په سيمه كښې يوه لويه سترواكي ټينگه او
افغاني امپراتوري يې جوړه كړه.

پورتنی. یادې شوي پیری لکه څومره چې د پښتنو په سیاسي ژوند کېنې سپېرې او بدمرغي دي. همدومره د پښتنو په ادبي او ثقافتي ژوند کېنې شنې او ټېکمرغي دي اولکه څنگه چې په دې دوره کېنې تورو (شمشیرها) مقابله کړې همداسې تورو (حروفو) او قلمونو هم مبارزه کړې او په پښتو کېنې د ادب یوه لویه ذخیره اویانگه رامنځ ته شوې ده تردې چې دې دورې ته دپښتو ادب زرین دور ویل کېږي.

روښانیانو چې دبايزيد روښان په مشر تابه په مغولو پسې توره را ایستلي وه، ورسره یې قلمونه هم راپورته کړي وو او په پښتو کېنې یې دروښانه روښاني ادب خټه په همدې وخت کېنې کېښوده.

تردې وخته پښتو ادب په وقفه یې بڼه اوپه خواره واره ډول زیږېدلی، خلق شوی او تر مونږ پورې رارسېدلی و، له دوهمې هجري پیرې نه د امیر کروړ ویاړنه اورېدل کېده، بیا چویتیا وه، له درېیمې پیرې نه د هاشم سرواني غږ زمونږ تر غوږه رارسېدلی و، په څلورمه پیرې کېنې د شیخ رضي او امیر نصر لودي نیوکې او غبرگون د هغو تکفیرو نو بیان او سپیناوي کاوه چې دښمنانو په دوی لگولي وو، بیت نیکه دپښتونخوا په یوه بله سیمه کېنې له لوی خدای سره د زړه خواله کول اوڅو نور د گوتو په شمېر کان. له پنځمې پیرې نه د شیخ اسعد ورنی بولله رارسېدلی، له شپږمې پیرې نه د شیخ تیمن کاکړ، ټنکارندوی غوري، ملکيار غرشین، تایعني او قطب الدین بختيار غږونه اورو، په اوومه پیرې کېنې پر پښتونخوا د مغولو تاراک د تورو هنگامه هم تود وي او ورسره د تورو او ادب هم، هوتک بابا په خپل رزمیه پارکي کېنې ځوانان د دښمن مقابلې ته راغواړي او مبارزې او مقاتلې ته؛ شیخ متي بابا د خدای کاینات په نوي فلسفي نظر گوري، په اتمه پیرې کېنې ملکيار هوتک او اکبر زمينداوري ژوند کوي او پښتو ادب ته نوې

پښتني لري، په نهمه پيړۍ كښې انفرادي هڅې پراخېږي، د
 پښتونخوا په گوټ گوټ كښې ادبي زمزمې اوږو او له پښتونخوا نه
 بهر هم سلطان بهلول لودي او خليل خان نيازي په هند كښې پښتو
 شعر وايي. زرغون خان نوزي او زرغونه كاكره په پښتونخوا
 كښې، د شيخ ملي دفتر او ديوسفزو ژوند پېښو په اړه د پښتنو
 تاريخ هم دهمدې پيړۍ دي، خو موږ گورو چې دا ټولې حلقې يوله
 بله بيلې او خورې وړې دي خو روښانيان دبايزيد روښان په مشر تابه
 د قلم په اخيستو سره ادب ته زماني تسلسل ورکوي او ټولې کړۍ يې
 د پرله پورې لړۍ بڼه نيسي او يو داسې ادبي بنسټ ږدي چې بيا
 وروسته د پښتو ادب طلايي مانۍ پرې ودانېږي.

دروښاني ډلې مخکښ ليکوال په خپله بايزيد روښان و، چې
 بيا پسې ارزاني، ميرزا، مخلص، دولت، واصل، کریمداد، ملاعمر
 او نور د روښاني ادب ډيوه روښانه ساتي. اخوند درويزه که څه هم
 فکرأ له دوي سره مخالف او د مغولو پلوي دی خو د ادب په منډه
 كښې همغه د روښانيانو لاره نيسي: دی، زوی يې کریمداد او نور
 پيروان يې همدا لاره پالي او پښتو ادب ته پښتني کوي. ورپسې
 خوشحال خټک هم د تورې تر څنگ خپل تېره قلم هم راپورته کړې و
 او په پښتو ادب كښې يې بنيادي تيرې كښېښودې ده په خپل کور
 كښې د ادب يو روزنځی او پوهنځی جوړ کړ، گڼ شاعران زامن او
 لوڼې يې ټولنې ته وړاندې کړل او گڼې ادبي هستونې وشوې، اشرف
 خان هجري، عبدالقادر خان، صدر خان، سکندر خان، بهرام خان،
 گوهر خان، حليمه، سعيد، آزاد خان، کامگار خان او نور د دې
 کورنۍ خوږ ژبي شاعران دي چې ډېر پياوړي شاعر يې کاظم خان
 شيدا د احمد شاه بابا همغږی او همعصر و.

د خوشحال خان خټک له ادبي پيل سره د پښتو ادب زرین دور
 پيل شو چې نه يوازې په خټکو بلکه د پښتنو په بيلابيلو
 خېلونو كښې پياوړي شاعران رامنځ ته شول او د پښتو ادب يوه نوې
 هنگامه يې توده کړه لکه د ټولو پښتنو منلی بابا رحمان بابا،

حمید مومند، خواجه محمد ټنگی، یونس خیبری، قلندر، مصري
 خان گگیانی، معز الله خان مومند، اشرف خلیل، میا محمدی
 صاحبزاده، خانگل خلیل، نجیب سربندی، پیر محمد ککر،
 علیخان مهمتری، ابوالقاسم، الیودی حافظ، عبدالعظیم زانیزی،
 محمد هوتک، زرغونه انا، بی بی زینب، شاه حسین هوتک، ریډی
 خان مومند، ملانور محمد غلجی، عبدالرحیم هوتک او نور په
 لسه اویس اوږي اوڅوږ ژبی شاعران او ادیبان او د پښتو ادب دا اوج،
 موج، عروج او څپاندې د احمد شاه بابا د ژوند تر پایه را روانه وه،
 ده دهمدې طلايې عصر په پایڅوږ کښې ژوند کاوه او په پښتو ادب
 کښې یې مخې ته پخې ادبي تجربې پرتې وې

[۳]

احمد شاه بابا دوخت ناوړه سیاسي حالاتو او د پردیو يرغلونو
 د تورې اخیستلو ته وهڅاوه او د پښتو ادب یې ساري ودي او
 پرمختګ د قلم اخیستلو ته، دی د خپلو پښتنو باباگانو امیر کروړ،
 بایزیدروښان، خوشحال خان خټک، سیدال خان ناصر، شاه حسین
 هوتک د تورې او قلم په ګډ میراث کېناست او دواړه یې ښه وځلول
 اوښه وچلول.

هو! د بابا سیاسي، نظامي، اداري او جنگي اړخ تاریخونو ډیر
 څېړلی او ځلولی دی تردې چې دده علمي، ادبي، تصوفي او فکري
 اړخ یې تر سیوري لاندې راغلی او ډیر لږ رابرسېره شوی دی
 موږ دلته دده د ژوند له لومړي اړخ نه تیرېږو او یوازې پر دوهم
 اړخ یې غږېږو ځکه چې زموږ له دې څیرنې او ددې دیوان سره یې
 همدا اړخ اړخ لګوي.

احمد شاه بابا مخکښې له دې چې واکمني ته ورسېږي مشران
 یې د قوم مشران اوښه وړه کچه حاکمان وو نو دی له هماغه
 ماشومتوبه لکه څنګه چې دلور و کورنیو عادت و تر روزنه لاندې
 نیول شوی او درس اوزده کړې ته کښینول شوی و.

بابا په تنګۍ خوانۍ د پښتنو د کورنيو رقابتونو له امله د شاه حسين هوتک له خوا هغه وخت زنداني شو چې له خپل مشر ورور ذوالفقار خان سره له فراه نه کندهار ته راغی. دی شپې کاله د شاه حسين هوتک په زندان کېني و او د خوانۍ د فکري ودي دا مهمه دوره يې په زندان کېني تېره کړه.

د احمد شاه بابا د زندان د دورې په باب تردې زيات هېڅ معلومات نشته خوږه فکر کوم چې د زندان دې دورې ده ته د يوه ښوونځي کار ورکړی وي او تصوف او ادب ته يې چې دواړه فکري تمرکز غواړي همدلته توجه راگرځېدلې وي.

دی له يوې خوا د پښتنو د يوې درنې کورنۍ غړی و، د شاه حسين هوتک کورنی هم يوه درنه او پښتنه کورنی وه، نو د ده د ورور بند د سياسي ملحوظاتو له مخې و چې دی ضمناً ورسره بندي وو، زه باور لرم چې دوی ته به د پښتنو مېلمنو په توګه په بند کېني تسهيلات او اسانتياوې برابرې وې او څرنگه چې د شاه حسين دربار د علم او ادب دربار و نو يقيناً چې احمد شاه بابا ته به د کتاب او مطالعې اسانتيا وې موجودې وې، ده به زده کړه او مطالعه کوله او څرنگه چې د شاه حسين هوتک دربار د پښتو ادب د ودي دربار و نو فکر کېږي چې احمد شاه بابا به ادب ته دمخې کولو په لاره کېني د همدې ادبي محيط تر اغيز لاندې راغلی وي، که څه هم ده ته د يوه بندي په حيث داسې مجالسو ته د تلولاره نه وه خو د دې ادبي هڅو فعاليتونو او منظم ادبي دربار نه چې هره اوونۍ به يې د نارنج په ماڼۍ کېني غونډې کولې، خبرېده او اغېزمن کېده.

د ۱۴۰۱ کلنۍ سن د زده کړې، اخذ او استعداد د غوړېدنې سن وي، دی په بند کېني له نورو ټولو مصروفيتونو نه بې غمه و او کتاب او ادب ته يې چې مخه شوې وي نو بيا د ده د ځپاند استعداد د غوړېدنې له پاره يو طلايي فرصت و او د ده د خداي ورکړي فراست او ذهانت د ودي له پاره يوه ښه زمينه.

احمد شاه باب دپاچا کېدونو په لومړيو دوو کڼو کښې چېل
لومړي ديوان راغونډ او ترتيب کړ او د هم گواهي لي چې ده شاعري
تر پچاهي ډيره وړاندي شروع کړې او ب هم رما ټکل دی چې د
اديب پاچا نه همدې زبدان نه به د ادبي مدرسي په توگه خپله
شاعري او چېل ادبي فعاليت رانښلولي وي.

[۴]

احمد شاه باب له تنکي خواي نه تر مړينې پورې پر له پسې
شاعري کړې اوزياته ادبي سگه يې موپته رپرسي ده
لوی استاد علامه عبدالحي حبيبي په لوی احمد شاه بابا کښې
احمد شاه باب د خوشحال خان خټک د ادبي مکتب پسرلو بللی او د ده
وينا ساده، له پيچلو استعارونه لرې خوږه او دلکشه گي (لوی د
احمد شاه بابا پنځم مخ) خو په پښتانه شعراء کښې خپله خبره بيره
اخلي او د رحمان باب د ادبي مکتب پسرلو يې گڼي (پښتانه
شعراء ۱/۳۳۰ مخ)

لوی استاد د خوشحال خان خټک د ادبي مکتب او مکتب
خاڼگړنې داسي شمېري

۱- دې سبک د پښتو شعر ډېرارت کړ، علاوه پر غزل، مثنوي،
قصيده، رباعي چې تر خوشحال دمخه ويل شوي وو ده نور ټول
دعربي او فرسي د شعر اقسام په پښتو وويل او ځيني بټکارونه يې
هم د شعر په اقسامو کښې وکړل

۲- په دې سبک کښې هر ډول صوفي، اخلاقي، فلسفي،
لکاهي مضامين او مدح، رثاء، محاکات، اجتماعي حري شته چې
ملي عواطف او مزایا هم تلقين کوي او سوشل حادي اوراب سبک
دي.

۳- په دې سبک کښې د پښتو او پښتونوالي او د پښتني اخلاقو او
ملي احساساتو روزنه هم شته او د خوشحال خان خټک چېل اشعار د
ملي جذباتو ډک دي

۴- په دې سبک کې - وړې او وړې قصیدې پر یوه موضوع
چې شاعر غوره کړې وي ویل شوې دي چې هره قصیده یو سېل
اجتماعي یا تبلیغي یا تاریخي مضمون دی

۵- په دې سبک کې بدیعې صنایع او تلازمات او تشبیهات گډه
نول مگر دومره ده چې شاعرانو یې د اشعارو ساده گي او سلاست
تر صحت او تکلف قربان نه کړل او د طبیعت له لمنې څخه ونه وتل
او ډېرې پېچلې ویا وې یې په اشعارو کې راښه وې

۶- حماسي احساسات په خپله خوشحال حار په دې سبک کې
راوړل او شاگردانو یې هم لږ-لږ پیروي وکړه

۷- تنقید او هجو هم په دې سبک کې شته او پښتو شاعرانو
مخصوصاً د مغولو د استعمار طلبنو ډېره هجو او غږنه کړې او د
پښتونوالي په مقابل کې یې د مغولوالي کلمه جوړه کړې ده

۸ د دې مکتب په شعارو کې ډېر حکم او نصایح او فلسفي
مطالب شته چې د ژوندون اسرار او دقیق پکښې رغښتل شوي
دي

۹- د دې ارزښت له پلوه دا سبک تر ټولو جامع اونه دی چې
معنوی او شعري دواړه قوتونه لري

۱۰- په دې سبک کې خورالور او د نزاکته ډک شاعرانه تخیلات
شته او د تخیل نوښتونه لري چې طبیعي رنگ له لاسه نه ورکوي
(پښتانه شعراء ۲۸-۲۹ مخونه)

ارواښاد علامه حبیبی درحمان بابا د سبک ځانگړنې داسې
یادوي

۱- د دې سبک شاعر د روح الهام مني، د مادي سره یې ډېر
سروکار نه دی، د هغې دنیا څخه خبرې کوي چې ابدی دیاده

۲- د دې سبک شاعر له مادي کثافتو څخه لېسې او
هله څي چې صلح کړل دی او د دې خاورینې سړی شور هاشور
پکښې نشته

۳- د سبک په دود حاستو په تصویر کې سپېڅلی او
سندس دی. اسهام نه ننه گڼي او د شعر الفاظ ساده او سکلې
خوبوي

۴- غزلیات. قصاید. رباعیات او د شعر ټول قسم په
سپېڅلي ډول وایي وله مینې و اخلاقو څخه پریږي
۵- د عشق او مینې په دنیا کښې هم د واقعیت خوا ته ځي
و د خیال لږ تبع کږی

۶- د دې سبک شاعر عشق او الهام د ژوندون مد رگي.
بقین او ایمان پر عقلمت غموره گڼي (پښتانه شعراء، ۱/ ۳۰-۳۱)
(مخونه)

زما له نظره احمد شاه باب د شاعری خانگري سبک لری، د چې
خوشحال باب د سبک لږ لږ نجینې هم پکې شته، د رحمان بابا د
سبک ځینې ځانگړنې هم لري او د روښانيو د سبک او حتی د ده د
معاصر و د درېر د شاعر پیر محمد کاکړ د سبک رنگ هم پکې
شته چې ره دلته دا ټول سکونه به څېرم. بلکه په لمدیر سره وایم
چې

د احمد شاه باب د شاعری په تصوفی اړخ کې د رحمان باب د
سبک پر اغېز سربېره د روساني تصوف رنگونه هم حوت او ښکاره
دي او خصوصاً شعريې د شکل له پخه تر خوشحال باب و رحمان
بابا ډېر زیات د روښاني شاعرانو ورده پالي او نږدېره حده د رحمان
باب د شعر له سلاست او د خوشحال باب د شعر له صلابت نه را تین
دی و ن کله کله له فني گډوډیو، د قافيې له گډوډیو سره
مخامخ او د بحرونو او سېلابونو له کچ او مېچ نه پرېوتی دی

همدا راز د احمد شاه بابا د شعر یو خوندور اړخ د اولسي ادب
رنگ دی، چې پرې پروت دی و ډېر بیتونه او غزلونه یې له تاریخي
نارو، غږو او د میدو او ماشومانو له سدرو سره نژدېولی او ورته
والی لري او اولسي ژبه او ادا ساتي.

لکه دا بیت:

ي

محامد راعله ریری

رنگه یی گل سترگه یی گلی

کټ مټ د غاړې په بڼه دی

په دې توگه د احمد شاه بابا شاعري که کوم ځانگړی ادبي
مکتب ته دی، سو د سټ له مخې یقیناً چې ځانگړي کړه وړه،
حوریت او پابست لري، چې ناسي ته د دیوان د لوستلو پر وخت دا
ځانگړنه او بېلوالی ښه ترا محسوس کړی

[۵]

د احمد شاه بابا د دیوان گڼې، قلعي نسخې موندلې کېږي، موږ
د ده د دیوان نسخې په دوو ډلو وېشلای شو، سو د هغه دیوان
نسخې دی چې ده د خپلې واکمنۍ په څلورم کال راغونډ کړی او
زیاته برخه یې د ده د خوسۍ او د پچه یی تر دورې وړاندې شعرونه
دي، دا دیوان یې بې نقل شوی چې گڼې نسخې یې راپاتې دي و په
پای کښې یې دا ښونه راغلی دي

یاراسو موږ به خو تاسو د سې

کتاب ختم شو په دوشې

نه هزا و صد شصت و سې

په اخر ورځ د روژې

بې په صر سې شي تلې

ار م وړ سې دي نه وي

چې په کار یې شي په ورځ د جولې

احمد په دعا یاد کړی یاراسو

د دې دفتر په اکثره شعرونو کې د ده نوم تش "احمد" راغلی
او یوازې هغه غزلې یې "احمد شاه" لري چې د شاهي پر وخت یې
وړې

بل د ده د دیوان هغه نسخې دی چې د ده تر مړینې وروسته
راغونډې شوې و د ده ټوله شاعري پکښې خوسې ده، د دیوان د
دې بشپړ متن نسخې معدودې و معدودې دي

د احمد شاه باب دیوان لومړی ځل علامه عبد الحی حبیبي د
لوی احمد شاه باب په نامه له یوې مفصلې او مبسوطې سریرې سره
په ۱۳۱۹ لمریز کال په کابل کښې د پنتو ټولنې له خوا چاپ کړ او

ن

دوهم ځل په ۱۹۶۲ ميلادي کال د پېښور د پښتو کيښمۍ له خوا
 په پېښور کسې خپور شو که څه هم د پېښور چاپ، د خطي نسخو
 تر څنگ د کابل له چاپ نه هم استفاده کړې. خو د بري غزني ترې
 پاتې شوي وي يې بري ايسې دي په همدې ترتيب د پېښور د
 چاپ زياتې غزلې د کابل په چاپ کښې شته و له خطي نسخو
 اخيستل شوي، فکر کېږي چې دا به دا ستا د جيبې په لاس کښې
 خطي نسخه نه درلودې او يا به يې خپې ده قصدا پرې ايسې وي
 ځکه د بري ابتدايي او حامي غزلې پکښې شته چې تصحيح شوي او
 تصحيح شوي نه دي او د بابا د ديوان د ابتدايي مودو شکري
 په هر حال دا چاپ د بابا ټول سر لاسه شوي کلام لري او د دې
 دواړو چاپي نسخو له مخې تيار شوي دي. له دويم چاپ نه اخيستل
 شوي غزلې او ستونه په ستوري بڼه شوي او په گڼو غزلو و
 اشعارو کښې د کابل چاپ متن ته ترجيح ورکړل شوي ده
 گران مومن موجد د بابا د ديوان دا کار په خاصه مينه او حذره
 کړی او په خپل لگښت يې تاسوته وړاندې کوي چې د ده دا له خپل
 ملي کلتور، ادب و معنوي شتمنيو سره مينه د ستايلو او مبارکۍ
 وړ ده

په درنښت

جيب لڼه رفيع

حيات اباد، پېښور

۱۳۷۷/۱۲/۱۴

ل

غزلیات

(۱)

ده در د زړه په اقليم زما
بصر د زړه ده سليم زما
ب باور ميم در نعيم زما
بسم "الله" د دهر اير كريم زما
ده د روح بحر عميم زما
سور د زړه په حريم زما

بسم الله الرحمن الرحيم زما
بسم الله الرحمن الرحيم زما
بسم الله الرحمن الرحيم زما
بسم الله الرحمن الرحيم زما
بسم الله الرحمن الرحيم زما
بسم الله الرحمن الرحيم زما

بسم الله الرحمن الرحيم زما
"احمد" يا رب رحيم زما

(۷)

وابه نه ورمه له تا
که بد نوم مې وي په دا
که مې مېه وي رشتيا
توکل په رب
په تېره توره دلا
زه به تل اوسم بقا

(۲)

که ووايم زه رشتيا
ما ناموس درباردي ايسي
بد نامي مې نیکمي ده
چې رقيب په سترگو وېسم
له اوله سر بازي کسرم
که مې لانمې الا کړه

ننداره "قالوا بلى"
 بیا ده بمی ماسوا
 الف یوتر ابدا
 "ت" توحید وایه مسا
 نبوت نور د مصطفی
 ما د نور ترله ملا
 په قدم پی شه فنا
 هویت خیره معنی

اختیار ووت له لاسه
 معرفت "قالوا بلى" دی
 بقا بحره مشوشه
 احديث د "ب" باور شو
 "ث" ثبوت نور کرم
 چي عالم پیدا نه و
 دي آمرزنده د هر چا
 د وحدت پر مخکه اوری

دا وېل پرېږده "احمد"

که وېل د مصطفی

(۲۲)

عجب بکار کا دلربا
 د عاشق خوسه فا
 پر عاشق پسو و ته بلا
 پرې کره سر به تېغ د لا
 دا به وویسی اعلا
 وایه تل "لاحول ولا"
 کرې به سیر "الی الله"
 مېوه واخله د بقا
 کره د "هو" پټکی تر ملا
 جهان ستا تر ابدا

(۲)

په خوا راغله محبوبا
 هره چار له مکاری کا
 دا پخبل حس غره ده
 علاج نه لرې عاشقه
 که نه سر پرېکړې راشي
 رقیان دي په دالار کشي
 که ته خلاص شوي نه رقیه
 "الی الله" سېرونه ډېر دي
 د بقا مېوه هم پرېږده
 که د "هو" پټکی تر ملا کرې

"احمد" خدای په مل اختیار کره

چې اختیار مشکل کشا

❁ (۴)

اوس زه ستا کوم فنا
لاس په سر درته ولاړم
ارمان هزار ارمان صنم
اس د خیال دی په شان دی
آفتاب چې دی له مخه رنګ زېری کا
آسمان که مخ لکورمخکی ولور ته
آینه چې له شسته دي جلوه کا
آبی مخ زه اوږه رنګ ژړا کړم
آبیه د مجنون له مخې ولاړ شه
آب حیات دی له زرخه معلومېږي
اشنا یې جانه هغه بللي بویه
ابد د رحمت که سر بېرون کا
انګن یې د سرو زرو تورې خاورې
اورمې په زړه بل دتا د عشق دی

احمد په یار قسم دی بی له یاره
که به خوښ وی په دنیا یا په عقبا

(۵)

که په زړه باندې هر څو کوم دوا
زما زړه که دلې وای ما به دوا کړه
مغشوقه په هسکواله لکه اسمان شوه
چې له لاسه نالامیده هم نه پښو سي
مینه هیچیرې په زرو په زور سي
محبت که یې په زرو یا په زور وای

(۳۳)

ای فریاد رس شهها
یار له مامه کړې جدا
مالا په هیڅ حالت مه کړه سوا
په قدم قدم په چشمو زما
نرو په کوم حسن سمی کړي له تا
ګڼه یا دبی شوه د ستا د قد علیا
له حیرته سترګی څو ږی ژړیا
له ژړا مي د سيني زېری لالا
له دنیا چې په ارمان و ته لیلا
له غاښونو صبحدم کوي خدا
چې په غم وځوږ زهیروي د اشنا
چې په داغ زړه د لا لا و که ژړا
چې پرې نه وي د شهلا سترګو رڼا
آرزو مند دی ددیدن یم دلربا

احمد په یار قسم دی بی له یاره
که به خوښ وی په دنیا یا په عقبا

(۳۸)

بي لیدنه به جوړ شي راته دا
باري وړی دی د یار مهر و وفا
و اسمان و ته لاس نه رسي د چا
بل امید یې پاته سي بی له خدا
د شهلا مینه په روح ده زړه لتا
نن به مینه وه حاصله د هر چا

وښه عشق لره فنا نشته هېچېرې
 چې فاني سي دا باقي. بقا فنا سي
 نور به درسي ده بقا بي نهايته
 چې له عشقه دې جدا کړی زما جانه
 دغه عشق به لتانه ځي تل تر تله
 چې سوا ته له سواو وکړې سوا
 معرفت کوره له ياره سره دادي
 هم يې عشق يو اراده دی که پوهیږی
 به نظر د تاد بار تفاوت نشته لکه دوه سترگې د چا چې وي بنا

وايي غوست بوقلمون کميس "احمد"

نه دی رنګ له بله رنګه پک تنها

(۶۲)

ته له خدايه غوښتي ما
 ای زما د زړه صفا
 زه بې څو کوم بې تا
 چې مې تل وای دلربا
 نه چه څوک سي بې وفا
 تر بې پته په دنيا
 نور به څه کړې راته وا
 هغو يو وړه محبوبا
 تير تر ځان وم لا پخوا
 که نه واورې دا زما
 دا عاشق ووي بلا
 که نه هم کوی رضا

په کار نه دي بې له تا

(۶)

راسه راسه مرجبا
 همیشه می یاد ولی!
 آراسته که په دنیا یم
 همیشه زاري دعا کرم
 مرګی به دی په دنیا کښې
 سر په تیغ پریکړی ښه دی
 چې زه سر په بورجل کښېږدم
 چې یې سر په مینه کښېښود
 چې مې مینه یا دوله
 ای دلبره زړه به ښه کړې
 چې د زلفو په دام کیووت
 دا رضا به په رضا که

"احمد شاه" ته دواړه سرايه

(۷)

(۷۷)

چې معشوق عاشق ته وايي بې حيا
بې حياء دی عاشق ته وي بې ثنا
دا د عشق په اور صقل د عاشق زړه دی
په هيڅ شي به دی نور نه شي ناصفا
ليونی به د صحرا ولورته راسی
که پر راسی ستا له مخه پوښيا
که دستکيري مې دا ستا زلفيني نه شوي
تل به يم د فقيری په انزوا
هر يو زړه چې په مژگانو ستا زخمي سو
بې دا ستا له سترگوله وپنښي شفا
چې په څه يار راضي کړي "احمد شاهه"

که په سر وي که په مال وي زموږ رضا

(۸)

(۸۲)

ستا له مينی په عالم کښي سوم رسوا
لرو ډير خو د زړه حال ومانه وا
چې دې حسن له دنيا څخه عروج کړ
کله زما خټه خمير وه په عشق ستا
نور طالع به زما سپين پر دنيا نه سي
مگر ستا مينې پرې وکړه تجلا
نور د حسن دې تمام له ځانه پيل کړم
ځکه نور د جهان نه وينم بې تا
چې مې زړه هې دا ستاد نور دفتر سو
دغه زړه په زړه خبر کړم لا پخوا

"احمد شاهه" هميشه خوښ اوبه له خدايه

چه مرآت د زړه دی خدای کړه محبوبا

(۹) ❁

(۸۹)

راشه راشه دا معنی څه ده ملا
معنی له لفظ کوم لفظ دی له معنا
يومرغه سينه په اورپښي په اوبه سريه اوره کښي
خوراک بې دسیني لارو وطن پټ په خپله ها
اوراوبه اوره په خپله ها کښي منجمد شوه

هاخالې مرغې تروو اوس په خپله که لڼا
دوه يې څانگې ځينې پيل دی نه نوی شتی
پرواز يې په اندېښنه حکم که په چا بلسا
شپږ مېنو کې يو له بله پتی لس يې سترگې
پنځه د شپې پنځه کا نه د ورځې که په غلا
اوو يې ژبې دوه يې سره د هر سر نور جدا
شپږ قراری او اوومه يې د خپل صفت گويا
مز که عدم تخم معدوم تمر زمان د تسلسل دي
ددی مزی تخم تمر اوبه اوره شنه والی وجود لڼا
"احمد" چې دا بيانکه هر طالب به طبع وايي
کرانه نه ده ... ايمان عتيق کاندې فضلا

(۱۷)

(۱۰)

که زه لوريم ستا د کوريم محبوبا هسې نه چې د پيغوريم محبوبا
نه د اصل لاف کوم نه د خبرو اور لرونکی ستا د اوريم محبوبا
که دا ستا نظر يو ماوی تر لمر لوی يم که نظر کړې هومره لوريم محبوبا
که قسدم زما يو سر ږدې اي دلبره! زه خو خاورې ستا د لور يم محبوبا
چې قدم مې ستا د خيال په خاطر راسي زه خو ستا د خيال انځور يم محبوبا
زه به دا له نور عالمه بېکاله شوم چې له زړه په عشق خموريم محبوبا
له "احمد" مې غسواره يې وفايي
ستا په مينه سره تېوريم محبوبا

(۱۰۲)

(۱۱)

وبورجل ته دې ولاړ دي مینان ستا
که يې وژني خو په حکم دي روان ستا